

İlk Dönem Risalet Şahitliğine Bazı Örnekler

Sadık Eraslan*

Öz

Gerek doğumundan ve gerek bi'set (Peygamberlik) inden evvel de pek çok kişi Hz. Peygamber'in (s.a.s.) geleceğini, ahlâkını bilmiş ve haber vermişlerdir. Bunlar özellikle Kitap Ehli dediğimiz Yahudi ve Hıristiyan dinleri veya Hanif inancı (Hz. İbrahim inancı) mensuplarıdır. Bu gerçeği en başta Kur'an'dan, sonra da Hadis, Siyer ve İslâm Tarihi kaynaklarından öğreniyoruz.

Ayet şöyledir: “kendilerine kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir gurup bile bile gerçeği gizler.” Yahudiler Tevrat'ta, Hıristiyanlar da İncil'de âhir zaman peygamberinin vasıflarını gördüler, onun gelmesini beklediler; her nesil bunu kendinden sonra geleceklere anlattı ve inanmalarını tavsiye etti. Bunun için her iki zümre de bu peygamberin gelmesini dört gözle bekliyorlardı. Ancak onun Araplar arasından ve bir yetim kimse olarak gönderildiğini görünce sırf ırkçılık gayret ve düşüncesiyle inkâr ettiler. Halbuki onun hak peygamber olduğunu, kendi oğullarını bilip tanıdıkları gibi biliyorlardı.

Bu bilgin ve şahitler içerisinde önce Hanif inancıyla bilinen, fakat daha sonra Hıristiyanlığı kabul eden Varaka b. Nevfel, Yahudi ilim ve din adamı İbn Heyyiban ve meşhur Hıristiyan Rahip Bahira gibi şahsiyetler en dikkat çekenleridir.

Tarihe mal olmuş bu şahsiyetlerin Hz. Peygamber (s.a.s.) ile ilgili bilgi ve itirafları, bu gün için de hem Doğu ve hem de Batı kütüphanelerindeki temel kaynaklarda mevcuttur. Ancak buna rağmen özellikle Batı medyasında zaman zaman bu gerçekler göz ardı edilmektedir. Üstelik bununla yetinilmeyip İslâm Peygamberi ile ilgili asılsız ve Hıristiyanlığın da asli kaynaklarına aykırı iftiralara yer verilmektedir. Bu vesile ile insafılı Kitap ehli Yahudi ve Hıristiyanları bu kaynaklara da başvurmaya davet ediyoruz.

Anahtar Kelimeler: Kitap Ehli, Hıristiyanlar, Yahudiler, Hanif İnanıcı Risalet.

* Dr., Diyanet İşleri Başkanlığı Vaizi.

Some Examples of The First Testament Witnesses

Abstract

Both before the birth and the biset (Prophethood) many people had the knowledge about his coming and morals. These people were among the Jews and Christians religions that we call the people of the book, or members of the Khanif belief (the faith of Abraham). We learn this fact firstly from the Qur'an and then from the Hadith, Siyer and Islamic history sources.

The Ayet reads:” Those whom we give books know him (the prophet in that book) as they know their own son. However, even a group of them conceals the truth.” The Jews saw the characteristics of the prophet in the Torah and the Christians in the Bible, and waited for him to come; each generation told it to the future generations and advised them to believe. For this reason, both groups were looking forward to the coming of this prophet. But when they saw that he was sent from among the Arabs and as an orphan, they simply denied with racism. But they knew that he was the true prophet, as they knew their own sons.

Among these scholars and witnesses, Varaka b. Neyfel who was known to be an khanif but later chose Christianity, Jewish scholar and cleric ibn-i Heyyiban, and famous Christian Priest Bahira are the most striking.

These personalities, knowledge and confessions of the Prophet (s.a.s.) are available today in the main sources of both Eastern and Western libraries. However, these facts are ignored from time to time especially in the Western media. Moreover, they make false stories that slander the Prophet of Islam and that are contrary to the original sources of Christianity. We hereby invite the Jewish and Christians to resort to these sources.

Key Words: People of the book (ahl al kitab), Christians, Jews, Khanif belief, testament.

Gerek doğumundan ve gerek biset (Peygamberlik) inden evvel de pek çok kişi Hz. Peygamber'in (s.a.s.) geleceğini haber vermiştir. Bunlar özellikle ehl-i kitap dediğimiz Yahûdi ve Hıristiyan dinleri veya Hanif inancı (Hz. İbrahim inancı) mensuplarındandır. Bazen bu bilgi kaynakları bir fert olduğu gibi bazen da bir toplumun tamamı da olabilmıştır. Tarihi seyir ve coğrafik konum itibarıyla bu konuda şüphesiz ilk akla gelen, Yahudi toplumdur. Gerek fert ve gerek toplum bazında Yahûdiler sürekli bu konu ile ilgili olmuşlardır. Zira Yahûdi din ve ilim adamlarının daha ziyade Tevrat'a aşina olmaları ve Hıristiyanlara göre daha kadim bir inancı temsil etmeleri onlar için bu konuda bir avantaj sağlamaktaydı. Ayrıca

coğrafik yönden de Hicaz bölgesinde ve özellikle Yesrib (Medine) de yoğun bir şekilde buldukları için Yahûdiler bu konuda hem daha erken ve hem de daha yoğun bir şekilde bilgilendirmede bulunmuşlardır. Zira kendileri müstakbel hicret mekânında ikamet etmekteydiler. Onun için tabii olarak bu son peygamber ve risalet gibi konular sık sık dile getirilmekteydi. İleride de temas edileceği gibi Hz. Peygamber'in (s.a.s) vasıfları ve geleceğinin muhtemel zamanı ile ilgili en erken bilgi verenler Yahudi âlimleridir. Zaten Kur'an, genel olarak kitap ehlinin Hz. Peygamberle ilgili önemli malumatlara önceden sahip olduklarını belirtmektedir. Ayet şöyledir: "kendilerine kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir gurup bile bile gerçeği gizler."¹ Yahudiler Tevrat'ta, Hıristiyanlar da İncil'de âhir zaman peygamberinin vasıflarını gördüler, onun gelmesini beklediler; her nesil bunu kendinden sonra geleceklere anlattı ve inanmalarını tavsiye etti. Bunun için her iki zümre de bu peygamberin gelmesini dört gözle bekliyorlardı. Ancak onun Araplar arasından ve bir yetim kimse olarak gönderildiğini görünce sırf ırkçılık gayreti ve düşüncesiyle inkâr ettiler. Halbuki onun hak peygamber olduğunu, kendi oğullarını bilip tanıdıkları gibi biliyorlardı.² Nitekim önemli siyer kaynaklarında da Hz. Peygamber'in (s.a.s.) isim ve bazı sıfatlarının mukaddes kitaplarda var olduğuna dair açık malumatlar vardır. Örneğin İncil'de isminin Süryanice olarak "Munhamenna" diye yer aldığı ifade edilmektedir.³

Fakat Hz. Peygamber geldikten sonra Kitap ehlinin Yahudiler, daha evvel iftiharla dile getirdikleri ve mukaddes kitaplardan aldıkları bilgilere itibar etmez oldular. Özellikle Hz. Peygamber' in (s.a.s.) vasıfları ile ilgili malumatları tamamen göz ardı ederek konuyu adeta tamamen yok saydılar. Ayrıca Hz. Peygamber'in (s.a.s.) geliş zamanı ve taşıdığı peygamberlik işaretleri ile ilgili kendi bilginlerinin söz ve nasihatlarına da itibar etmediler. Aksine kin ve hasetlerinden, Hz. Peygamber (s.a.s.) ve İslamiyete düşman kesildiler. Zira İsrailoğulları olarak o zamana kadar olduğu gibi, son peygamberin de kendi soylarından olacağını bekliyorlardı. Konu ile ilgili bazı ayetler şöyledir: "Daha önce kâfirlere karşı zafer

¹ Bakara, 146.

² *Kur'an-ı Kerîm Meâli* (T. Diyanet Vakfı), Komisyon, Ankara 1997, 22.

³ İbn Hişâm, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, basım yeri belirsiz. Tarihsiz, I/232,

isterlerken kendilerine Allah katından ellerindeki (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap gelip de (Tevrat'tan) bilip öğrendikleri gerçekler karşılıklarına dikilince onu inkâr ettiler. İşte Allah'ın lâneti böyle inkârcıdır. Allah'ın kullarından dilediğine peygamberlik ihsan etmesini kıskandıkları için Allah'ın indirdiğini (Kur'an'ı) inkâr ederek kendilerini harcamaları ne kötü bir şeydir! Böylece onlar, gazap üstüne gazaba uğradılar. Ayrıca kâfirler için alçaltıcı bir azap vardır.”⁴

Burada belirtmemiz gereken önemli bir husus ta Yahudilerin Hz. Peygamber'in (s.a.s) risaleti konusunda bu olumsuz tutumlarına karşı Hıristiyanlık dini mensupları genelde daha müspet tavır takınmışlardır. Konu ile ilgili ileride bazı örnekler vereceğimiz gibi ayet-i kerimede de bu hususta açık ifadeler yer almaktadır. Ayet şöyledir: İnsanlar içerisinde iman edenlere düşmanlık bakımından en şiddetli olarak Yahudiler ile, şirk koşanları bulacaksınız. Onlar içinde iman edenlere sevgi bakımından en yakın olarak da “Biz Hıristiyanlarız.” Diyenleri bulacaksınız. Çünkü onların içinde keşişler ve rahipler vardır ve onlar büyüklük taslamazlar.⁵ Tefsirlerde, bu ayetlerin bahis mevzuu ettiği Hıristiyanların, Habeşistan'a göç eden Müslümanları iyi karşılayan ve onlara anlayış gösteren Hıristiyanlar veya Hz. Peygamber (s.a.s.) ile antlaşma yapan Necran Hıristiyanları olduğu zikredilmiştir. Ancak genel olarak da Hıristiyanların, Yahudilere ve müşriklere nispetle Müslümanlara karşı daha yakın oldukları bir gerçektir. Gerçi mutaassıp Hıristiyanların birleşerek tertipledikleri haçlı orduları tarihin acı sayfalarını teşkil etmiştir. Bununla beraber dünyadan el ve eteğini çekmiş Rahipler ile Hıristiyan bilginlerinin ve bunların tesirinde kalan Hıristiyanların İslâm'a nisbî yakınlıkları bir vaki'dir. Hz. Peygamber'in (s.a.s.) zuhurunda birçok rahip ve keşiş O'nu sevgi ile karşılamış ve beklenen peygamber olduğunu itiraf etmişlerdir.⁶

Ayrıca Yahudiler, Yesrib'te yaşamakta olan ve Yahudi olmayan müşriklere karşı bu peygamberin kendilerinden (Beni İsrail'den) biri olarak dünyaya geleceğini, Yahudiler olarak bölgeye ve dünyaya hâkim olacaklarını dile getirirlerdi. Özellikle bu sözleri Yahudi olmayan ancak onlarla beraber Yesrib topraklarını paylaşan Evs ve Hazreç kabile

⁴ Bakara, 89,90.

⁵ Mâide, 82.

⁶ Kur'an-ı Kerîm Meâli (T. Diyanet Vakfı), Komisyon, Ankara 1997, 120.

mensuplarına yönelik bir tehdit unsuru olarak sık sık dile getirirlerdi. Ancak eski söylem ve inanışlarını tamamen göz ardı ederek inkâra kalkıştılar. Halbuki kendilerinden olan çok önemli bazı ilim ve din adamları onlara Hz. Peygamber (s.a.s.) e iman etmeleri ve kendisine teslim olmaları konusunda kesin bir dille nasihatte bulunmuşlardı.⁷ Bu kişilerden bazıları şunlardır:

1. Yûşa

Söz konusu Yahudi ilim adamlarından biri “Yûşa”dır. Bu zat da daha Hz. Peygamber (s.a.s.) gelmeden evvel Medine’deki Yahudi ve Müşriklere hitaben son Peygamberin gelmesinin yakın olduğundan söz ederdi. Nitekim (ashaptan) Malik bin Sinan der ki, “bir gün (İslâm’dan evvel) mensupları ile bilgi alış verişinde bulunmak üzere Beni Eşhel mahallesine gitmiştim. O sıralarda da Evs ve Hazreç kabileleri arasında ateşkes sağlanmış ve ortalık durulmuştu. “Yuşa” ismindeki Yahudi bilgininin oradaki halka bir takım bilgiler aktarmakta olduğunu gördüm. Onlara şöyle hitap ediyordu: “Son Peygamberin gelmesi yaklaşmıştır. Kendisi Harem bölgesinden çıkacak ve ismi de Ahmet’tir.” Bunun üzerine oradakilerden bazıları, alaylı bir eda ile O’nun ne gibi özelliklere sahip olduğunu sordular. Bunlara cevap veren Yûşa, O’nun ne uzun ne de kısa; orta boylu, gözlerinde hafif bir kızarıklık olduğunu, basit elbise giyerek merkebe binen, boynunda kılıcı ile dolaşan biri olduğunu ve Yesrib’e hicret edeceğini söyledi.”⁸ Malik bin Sinan bu bilgilerle yetinmeyip Yesrib’teki Evs ve Hazreç toplumlarından da aynı bilgileri almaya çalıştı. Nitekim kendisi, Yuşa’dan aldığı bilgilerle ilgili hayretini dile getirdiğinde halk, “bunun hayret edilecek bir şey olmadığını” söylediler. Zira sadece Yûşa’dan değil, belki Yesrib ve çevresinde bulunan tüm Yahudilerden zaman zaman bu tür haberler almakta olduklarını dile getirdiler. Fakat Yûşa Yahudi bilginleri arasında bu konunun önemli şahitlerindendir.

Risâlet arefesi dönemde, yine Yûşa çağdaşı Zübeyr (veya Zebir) bin Batta isminde bir Yahudi bilgini daha vardı. Bu da Yûşa gibi Peygamber (s.a.s.) efendimizin geliş zamanı ve bazı özellikleri ile ilgili bilgiler vermişti. Fakat ne üzücüdür ki, Peygamber (s.a.s.) efendimizle ilgili bu kadar çok bilgiye sahip olmasına rağmen, Zübeyr bin Batta da kendisine iman etmedi.

⁷ el-Vakidi, Muhammed bin Ömer, *el-Meğazi*, Beyrut 1989, II/502.

⁸ el-Esbehani, Ebu Naim Ahmet, *Delailu’n-Nubuvveti*, Beyrut 1989, I/79.

Nitekim bu durum Hz. Peygamber (s.a.s.) e iletildiğinde şöyle buyurdu: “Eğer O ve yakınlarından ileri gelenler Müslüman olsalardı, diğer tüm Yahudiler de Müslüman olurlardı.”⁹ Bu ifade İbn Kesir’de şöyledir: “Eğer Zübeyr Müslüman olsaydı, Yahudi büyüklerinden olan tüm yakınları O’na uyarlardı. Çünkü onların hepsi ona bağlıydılar.”¹⁰ Bu ifadelerden anlaşıldığına göre Hz. Peygamber (s.a.s.) de bu zevat hakkında bilgi sahibidir. Zira bu ve benzerleri, Yahudi toplumu içerisinde mukaddes kitaplar bilgisi bakımından şöhret bulmuş ve zamanında risalete şahitlik yapmış kimselerdir. Onun için kıskanmaları veya kendi dindaşlarından korkmaları sebebiyle sükût veya inkârları onların daha evvelki şahitlik itiraflarını hükümsüz kılmamaktadır.

2. İbn Heyyiban

Hz. Peygamber’in geleceğini haber veren Yahudi ilim ve din adamlarından biri de İbn Heyyiban (veya Heyyeban) ismindeki zattır. Bu kişi, Hz. Peygamber’in (s.a.s) risaletinden 2 sene evvel Yesrib’e gelmişti. Ancak yaşadığı dönemin Hz. Peygamber’in (s.a.s) doğumuna yakın günler olduğu anlaşılmaktadır. İbn Heyyiban Yesrib’e gelmeden önce Suriye topraklarında yaşamaktaydı. Fakat aniden Hicaz bölgesine ve özellikle Yesrib’e göç etmeye karar vermiş ve gelip buraya yerleşmişti. Uzun süre Yesrib’te kalan ve yaşı ilerlemiş olan İbn Heyyiban hastalanmaya başlamıştı. Ancak bu arada sık sık ahir zaman Peygamberi ile ilgili herhangi bir haber olup olmadığını sorup duruyordu. Fakat hiç bir bilgi alamayınca, Yesrib çevresinde yaşamakta olan Yahudi Beni Kurayza kabilesi mensuplarını yanına çağırıp onlara şu nasihatlerde bulunarak dedi ki: “Ey Yahudi toplumu! Aranızda yaşayan biri olarak beni nasıl bilirsiniz? Onlardan bazıları, “Biz senden iyilikten başka bir şey görmedik” derken diğer bazıları da, “hayır vallahi biz senden daha doğru ve takvalı bir bilgin görmedik.” dediler. Tekrar onlara “beni yeşil ağaçlarla kaplı topraklar (Suriye) dan bu kuru ve kıtlık memleketine getirten şeyin ne olduğunu bilir misiniz?” diye sorunca, Onlar da “siz daha iyi biliyorsunuz” diye cevap

⁹ Bkz. el-Esbehani, *a.g.e*, I/79.

¹⁰ İbn Kesir, İsmail Ebu’l-Fida, *es-Siretu’n-Nebeviyye (el-Bidaye’-n-Nihaye’den)*, Beyrut 1976, I/214.

verdiler. Bunun üzerine İbn Heyyiban oradaki Yahudilere hitaben sözlerine şöyle devam etti:

“Ey Yahudi toplumu! Allah’a yemin ederim ki, ben bu topraklara ancak, artık ortaya çıkma zamanı yaklaşmış Peygamber’i (s.a.s) beklemek için geldim ve bu memleket O’nun hicret edeceği yerdir. Ben O’nun (ahir zaman peygamber’i (s.a.s) olarak) gelmesini ve O’na tabi olmayı arzu ederdim. O’nun gelme zamanı yakındır. Ey Yahudi toplumu O’ndan vazgeçmeyin. Çünkü O, kendisine karşı gelecek olanların kanını döker ve aile efradını esir alır. Bu konuda kimse sizi O’ndan koruyamaz.” Bunun üzerine Yahudiler İbn Heyyiban’a cevaben: “Ey bilge kişi, sen doğru söylüyorsun. Uzun zamandır biz bu peygamber (s.a.s.) le ilgili haberler duyuyor ve O’nu bekliyoruz. Biz Araplardan evvel O’na inanacağız.” İbn Heyyiban tekrar bunlara şöyle hitap etti: “Ey Yahudiler! Gerçek şu ki, siz bende, daha evvel karşılaşmadığınız bir endişe görmektesiniz. Bu endişem Rabbim’e kavuşacağım (öleceğim) endişesi değildir. Ancak bu, söz konusu Peygamber (s.a.s) e kavuşamayacağım endişesidir. Fakat siz O’na kavuştuğunuz zaman benden O’na selam söyleyin ve O’na deyin ki, İbn Heyyiban gerçekten senin Allah’ın Resulü olduğuna şahitlik etmekteydi.”¹¹ Bir müddet sonra da bu bilge kişi son nefesini verip vefat etti. Yahudiler O’nu gömdüler ve ölümüne de çok üzüldüler. Ancak O’nu hayırla anmaya ve iyiliklerini dile getirmeye devam ettiler.¹² Fakat tarih bize gösteriyor ki, bu kadar sevip saydıkları böyle bir kişinin şahitlik ve nasihatleri de Yahudilerin kıskançlıklarını gidermeye yetmemiştir. Ancak daha evvelki benzeri şahsiyetlerde olduğu gibi, onların sonraki inkârları, bu zatın da daha evvelki Hz. Peygamber’in (s.a.s.) vasıfları ile müstakbel risaleti hakkındaki şahitliğini etkilememektedir. Zira böyle müstesna şahsiyetlerin sözleri artık tarihe mal olmuş ve dost-düşman birçok kimse tarafından bilinir hale gelmiştir.

3. Abdullah b. Selâm

Her ne kadar çoğunlukla Yahudiler hak peygamber bildikleri halde Hz. Peygambere iman etmedilerse de, bunların istisnaları da vardır. Bu

¹¹ el-Beyhaki, Ahmed b. Hüseyin, *es-Sünenü'l-Kübra*, Basım yeri yok, Tarihsiz, IX/192.

¹² Devlet, Muhammed Ali, *Kısasun Min Hayati'r-Rasûl ve Ashabihi*, (ed-Daru's-Şamiye), Beyrut ve Daru'l-Kalem, Dımaşk, 1993, 15-27.

müstesna şahsiyetlerin başında şüphesiz Abdullah b. Selam gelmektedir. Bu zat Yahudi asıllı bir bilginidir. Ancak benzeri Yahudi bilginlerinin birçokları gibi Hz. Peygamber (s.a.s.) ı kıskanıp inkar etmemiştir. Aksine Onunla ilgili haberleri alır almaz mukaddes kitaplardan edinmiş olduğu bilgilere dayanarak hemen kendisini tasdik etmiştir. İbn İshak bu konuda şu bilgileri verir ve derki: Abdullah b. selâm'ın yakın çevresinden edindiğim bilgilere göre kendisi, Hz. Peygamber (s.a.s.) e ilk defa nasıl inandığını ve Müslümanlığı din olarak Kabul edişini şöyle anlatmış: “Ben Allah'ın Resulü'nü duyar duymaz O'nu isim ve sıfatlarından hemen tanıdım. Zaten onun için O'nu beklemekteydik. Biz, Resulullah Medine'ye gelinceye kadar sevinç içerisinde ve sessizce beklemeye geçtik. Ne zaman ki, Kuba'ya; beni Avf yurduna geldi, bir adam gelip haber Verdi. Ben o sırada bir hurma ağacımın üzerinde çalışıyordum. Halam Halide de ağacın altında oturmaktaydı. Ben Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gelişini duyunca hemen tekbir getirdim. Halam bunu duyunca bana 'yazıklar olsun Allah'a yemin olsun eğer Musa (a.s.) b. İmran'ı duysaydın ancak bu kadar sevinirdin.' Ben ona dedim: “Allah'a yemin ederim O, Musa b. İmran'ın kardeşidir. O'nun dini üzeredir ve O'nun gönderildiği ile gönderilmiştir. Sonra halam dedi ki: 'Ey kardeşimin oğlu! Yoksa O, kıyametin habercisi olarak bizim söz ettiğimiz Nebi bu mudur?' Ben de “evet” dedim. O da “öyleyse tamam” dedi. Sonra ben Allah'ın Resulü'ne gittim ve Müslüman oldum. Daha sonra da evime döndüm ve ailem efradına de söyledim, onlar da hemen Müslüman oldular.¹³ Hz. Peygamber'in (s.a.s) Abdullah b. Selam'a ne kadar verdiği ve O'nu ne kadar çok sevdiği genelde bilinmektedir. Ancak Resulullah'ın bu zatla ilgili cennet ehli olma müjdesi, çok dikkat çekici olmuştur. Amir b. Sa'd b. Ebi Vakkas babasından rivayetle der ki: “Abdullah b. Selam'dan başka Hz. Peygamber'in (s.a.s.) yeryüzünde yaşamakta olan hiç kimse için 'bu kişi cennet ehlidir' dediğini duymadım.”¹⁴

4. Zeyd b. Amr b. Nüfeyl

İslâm'dan evvel müstakbel risaletten haberdar olan ve o devirde şirke bulaşmamış nadir şahsiyetlerden biri de Zeyd b. Amr b. Nüfeyl'dir. Bu

¹³ İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, II/516.

¹⁴ Ebu Zur'a, Abdurrahman, *Tarihu Ebi Zur'a e'd-Dimaşki*, (Mecmau'l-luğati'l-Arabiyye), Dimaşk, Tarihsiz, I/649.

zat Mekke’de yaşamış, Kâbe’nin çevresinde yetişmiş ancak hemen hemen her kesin bir çeşit edindiği putlara tapmamıştı. Aynı zamanda ne Yahudiliğe ve ne de Hıristiyanlığa girmemişti. Fakat o devre göre üstün bir ahlak sahibi idi. Putlara tapmadığı gibi müşriklerin yapmakta oldukları birçok kötü davranıştan da uzak durmaktaydı. Örneğin müşrikler gibi ölmüş (leş) hayvanların etini yemez, kanını içmezdi. Putlar için kesilen ve dolayısıyla Allah adıyla kesilmeyen hayvanların da etini yemezdi. Ayrıca kız çocuklarının öldürülmesine de şiddetle karşı çıkardı. Açıkça İbrahim’in (a.s.) Rabbinde ibadet ettiğini söyleyerek kendi toplumunun bu konudaki yanlışlarını yüzlerine vururdu. Hz. Ebubekr’in kızı Hz. Esmâ bu zat hakkında şöyle buyurdu: “çok yaşlı bir adam olarak Zeyd b. Amr’ı sırtını Kabe’ye yaslanmış olarak gördüm. Kendisi şöyle sesleniyordu: ‘Ey Kureş topluluğu! Zeyd b. Amr’ın canı kudret elinde bulunana yemin ederim ki, benden başka sizden hiç kimse İbrahim’in (a.s.) dinine girmiş değildir.’ Sonra derdi, ‘Ey Allah’ım! eğer hangi şekilde ibadet etmemin sana daha sevimli olduğunu bilseydim öyle yapardım. Ancak ben onu bilmiyorum.’ Sonra oturmakta olduğu yerde secde ederdi.”

İbn İshak der ki: Bana anlatıldığına göre Zeyd’in oğlu Said ve Ömer b. Hattap -ki, amcasının oğludur-her ikisi Resulullah’a “Zeyd b. Amr için dua edelim mi? diye sordular. Resulullah da “evet, muhakkak ki o (Kıyâmet günü) tek ümmet olarak haşr olacaktır” diye buyurdu. İbn İshak sözlerine devamla der ki, “Zeyd b. Amr, İbrahim’in (a.s.) dinini araştırmak üzere Mekke’den çıkıp dünyayı dolaşmaya hazırlanmıştı. Ancak Zeyd bu şekilde her hazırlık yaptığında eşi olan Safiyye bint el-Hadremiy onu görür görmez hemen gider Zeyd’in amcası olan el-Hattap b. Nüfeyl’e haber verirdi. el-Hattap da kendisinin dinini (putperestlik) bırakmasına karşıydı. Zaten el-Hattap da Safiyye’yi bu şekilde her hazırlık yaptığında kendisini haberdar etmek üzere görevlendirmişti. Nitekim Zeyd bu durumdan şikâyet tarzında birçok şiirler de dile getirmişti. Zeyd zaman zaman Kâbe’yi tavaf ederken “Lebbeyke hakken hakken, taabbuden ve rıkkân” şeklinde dua eder ve müşriklerden çok farklı ibadet yapardı. Fakat amcası el-Hattap Zeyd’in bu Hanif inancından ve şirke muhalif davranışlarından dolayı kendisine işkenceler yapmaya devam etti. En son kendisini Mekke’nin dışına ta hira dağına hapsetti. Mekke’nin bazı çapulcu gençlerini de başında nöbetçi gibi bıraktı. Her kaçıp kurtulmaya teşebbüsünde hemen amcasına haber

verirlerdi. Fakat bütün bu engellemelere rağmen Zeyd, İbrahim'in (a.s.) dini olan Hanif inancını araştırmak üzere Mekke'den kaçma imkanını buldu. Sonra Musul'a varana kadar Arabistan yarımadasını baştan başa katetti. Sonra Şam bölgesine yöneldi ve tamamını dolaştı. Sonunda bu bölgedeki Belka yöresinin yüksek bir tepesinde ikamet etmekte olan bir rahibe rastladı. Bu rahip Hıristiyanlık bilgisi hususunda uzman sayılırdı. Zeyd de bu zata İbrahim'in (a.s.) dini Hanif inancını sordu. Rahip da şöyle cevap verdi: "Sen öyle bir din peşindesin ki, bu gün onu sana anlatacak kimse bulunmamaktadır. Ancak senin ayrıldığı memleketinden çıkacak Nebi (s.a.s.) nin zamanı yaklaştı. Bu Nebi el-Hanefiyye (denilen) İbrahim dini üzeredir. Sen git o dine gir. O nebi şu sıralarda gönderilmiştir. Zira bu günler tam O'nun zamanıdır." Zaten Zeyd de ne Yahudiliği ve ne de Hıristiyanlığı benimsemezdi. Bu her iki dinden de hiçbir şey almadan Rahib'in sözü üzerine Mekke'ye gitmek üzere suratla yola çıktı. Ta Lahım kabilesi bölgesine geldi ve burada bölge halkının saldırısına uğrayarak öldürüldü. Bu olayı da Varaka b. Nevfel ağlayarak şiirlerle anlatırdı.¹⁵ Görüldüğü gibi Zeyd'in hikâyesi Selmân-ı Fârisî'nin yaşadıklarının küçük bir benzeri sayılır. Her iki olayın da müşterek kısmı şüphesiz Hz. Peygamber'i (s.a.s.) risaletten evvelki bir zaman içerisinde aramaları ve bu aramayı Hıristiyan din adamlarının tavsiyesi üzerine yapmalarındır. Böylece gerek Selmân (ileride bahsi gelecek) ile Zeyd ve gerek onlara tavsiyede bulunan Hıristiyan din adamlarının her biri bizim için Risaletin birer şahitleridir.

5. Seyf b. Zûyezen

Hz. Peygamber'in (s.a.s.) Mukaddes kitaplarda geçen vasıflarını haber veren Hıristiyan dinine mensup Habeşistan'ın muzaffer hükümdarı diye kaynaklarda geçen Seyf b. Zûyezen'dir. Şöyle ki: Risalet'ten çok evvel aralarında Peygamberimiz'in (s.a.s.) dedesi Abdulmuttalib'in de bulunduğu seçkin bir Kureyş heyeti kendisini ziyaret ettiğinde adı geçen hükümdar, ileride Arabistan'da doğacak müstakbel Peygamber'in (s.a.s.) bazı özelliklerinden söz etti. Bu bilgilerin de, kendilerinde bulunan ve Hıristiyanlığa ait kutsal kitaplarda bulunduğunu ifade etti. Bunun üzerine Abdulmuttalip kendisine, bu özelliklere sahip ve ismini Muhammed

¹⁵ İbn Hişâm, *a.g.e*, I/ 224-232.

koyduğu bir torununun olduğunu söyledi. Bu haber üzerine Seyf b. Zûyezen, hem şaşırды hem de bu konuyu gizli tutmasını tenbihledi. Aksi takdirde bu çocuğun Yahudilerden zarar görebileceğini söyledi.¹⁶ Nitekim meşhur Rahip Bahira da amcası Ebu Talib'i aynı şekilde uyaracaktı.

Hız. Peygamber'in (s.a.s.) risaletini haber verenler denince, ilk akla gelenlerin başında Varaka bin Nevfel gelir. Genellikle Hız. Hatice'nin amcazadesi olarak Kabul edilen Varaka, risaletin geldiği sıralarda o günkü Kureyş toplumunun tapmakta oldukları putlara tapmayan, şirke bulaşmamış Hanif inancına sahip bir kimse olarak bilinmekte idi. Fakat daha sonra Hıristiyanlığı inceleyip öğrenen Varaka bu dine intisap etmişti. Nitekim İncil ve Tevrat gibi mukaddes kitapları hem Arapça ve hem de İbranice yazacak kadar dini bilgiye sahip idi.

Bu sıralarda artık Hız. Peygamber'e ilk Vahiy gelmeye başladı. Ancak beklenmedik bir semavi olayla karşı karşıya kalan Hız. Peygamber (s.a.s.) bunun ağırlığı altında adeta bir sarsıntı geçirmekte idi. Tedirgin bir vaziyette eve geldi ve karşılaştığı olağanüstü durumu ilk olarak eşi Hatice Validemize anlattı. Yıllardır beraber yaşadığı eşini ve O'nun sahip olduğu sıra dışı birçok özelliklerini yakından görüp tanıyan Hatice validemizin davranışları çok dikkate değerdir. Zira kendisi de eşi olan Hız. Muhammed (s.a.s.) ile ilgili bazı şeyler sezinlemekte idi. Onun için hiç tereddüt etmeden Hız. Peygamber'in (s.a.s.) başından geçmekte olan olayların semavi kaynaklı olabileceğine kanaat getirdi. Buna binaen Hatice validemiz kendisini sarıp örttüler. Nihayet korkusu gitti. Ondan sonra olup bitenleri Hız. Hatice'ye anlatarak 'kendimden korktum' dedi. Hız. Hatice, "Öyle deme, Allah'a yemin ederim ki Allah hiçbir zaman seni utandırmaz (mahzun etmez). Çünkü daima doğru sözlüsün, sen sıla-ı rahimde bulunur akrabana bakarsın, işini görmekten âciz olanların yükünü, problemini üstlenirsin. Fakire, muhtaca verir, kimsenin kazandıramayacağını onlara kazandırırın. Sen misafire ikramda bulunur onu en güzel şekilde ağırlarsın. Hak yolunda karşılaşılan önemli işlerde (halka) yardım edersin. Özellikle emanete sahip çıkar ve mutlaka sahibine teslim edersin." diyerek onu sakinleştirdi.¹⁷ Bu arada konu ile ilgili İbn-i Hişam *Siret*'inde Hız. Peygamber ile Hız. Hatice arasında

¹⁶ el-Maverdi, Ebu'l-Hasan Ali, *A'lamu'n-Nubuvveti*, Beyrut 1409, I/177-179.

¹⁷ Arcun, Muhammed Sadık İbrahim, *Muhammed Resûlullah*, Daru'l-Kalem, Dimişk, I/307,308.

geçen dikkat çekici şöyle bir diyaloga yer verilmektedir: Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu ki, “(Hira dağında Cebrail’i heybetli halı ile görüp muhatap olduktan sonra) ben geri dönüp evime geldim ve Hatice’nin tam yanına oturdum. O da bana dedi ki, “Ey Ebe’l-Kasım sen neredeydin? Allah’a yemin ederim senin peşinden adam gönderdim. Bunlar Mekke’ye kadar gidip bana geri döndüler.” Bu sefer Hz. Peygamber (s.a.s.) buyurdu ki, “ben de gördüklerimi ve başımdan geçeni kendisine anlattım.” Bunun üzerine Hz. Hatice buyurdu: “Müjdeler olsun ey amcaoğlu dayanıklı ol. Hatice’nin canı kudret elinde bulunana yemin ederim, ben, senin bu ümmetin peygamberi (s.a.s.) olacağını umuyorum.”¹⁸

Buradaki umutlu ifadelerinden Hz. Hatice’nin aslında Hz. Peygamber’in (s.a.s.) geleceği ile ilgili kesin değilse de bazı işaretlerden etkilendiği görülmektedir. Zira 15 senelik evlilik hayatı boyunca Hz. Peygamber’in (s.a.s.) o üstün ahlaki davranışları gibi defalarca önemli olaylarla karşılaşmıştı. Bunun ilki kendisi ile yaptığı ticaret faaliyetinde kölesi Meysere aracılığı ile elde ettiği bilgiler olsa gerek. Onun için Hz. Hatice, Hz. Peygamber’i (s.a.s.) sarsacak kadar meydana gelen semavi olaylar karşısında pek şaşırmış görünmemektedir. Nitekim Hz. Peygamber’in (s.a.s.) endişeli söz ve hareketlerine rağmen Hz. Hatice, O’nun yüksek ahlakını, harika hayatını ve Allah’a yakınlığını gerekçe göstererek bir kâhin veya tabip yerine kendisini semavi bir hak din üzere düşündüğü birine götürmüştür. İlk etapta amcasının oğlu olduğu için Varaka’yı tercih ettiği akla gelse de, bizce bu akrabalık bağı asıl gerekçe değildir. Böyle semavi ve manevi yönü olan bir meseleyi, akrabalık bağı olmasaydı da Hz. Hatice Varaka’ya götürecekti. Öyleyse kanaatimizce kısmen de olsa Hz. Hatice de bir bakıma Risalet şahitlerinden sayılabilir.

Sonra Hatice validemiz eşi Hz. Muhammed (s.a.s.)ı alıp Varaka b. Nevfel’e götürdü. Varaka neler olup bittiğini sordu. Hz. Peygamber (s.a.s.) de yaşadığı bu olağanüstü durumu anlattı. Kendisine anlatılanları dinledikten sonra Varaka Hz. Peygamber(s.a.s.)e hitaben şunları söyledi: “Bu senin gördüğün, Musa aleyhi’s-selama gelen Namus-i Ekber (Vahiy getiren en büyük melek) tır. Keşke genç olsaydım ve kavmin seni Mekke’den çıkardıkları zaman hayatta olsaydım.” Hz. Peygamber (s.a.s.) şaşırmış bir şekilde “kavmim beni memleketimden çıkaracak mı?” diye

¹⁸ İbn Hişam, *a.g.e*, I/237,238.

sordu. Bunun üzerine Varaka “evet, senin getirdiğini getiren herkese mutlaka düşmanlık edilmiştir. Eğer senin devrine yetişseydim mutlaka sana çok yardımcı olurdu” diye cevap verdi. Ancak kısa bir müddet sonra vefat etti.¹⁹ Ancak bu zatın risalete şahitliği benzerlerinden çok farklı bir şekilde tarihe mal oldu. Öyle ki, Hz. Peygamber ve risalet müjdesi denince hemen ilk akla gelen Varaka b. Nevfel olmaktadır. Zira bu zatla ilgili olayın yer ve zamanı O’nu ve sözlerin çok farklı kılmaktadır.

6. Rahip Bahira/Buhayra

Yahudi toplumu ve ilim adamlarından sonra Hz. Muhammed’in Peygamberliği ile ilgili en çarpıcı bilgi meşhur Hıristiyan rahip Bahira’dan²⁰ gelmiştir. Şöyle ki: Hz. Peygamber bazı rivayetlere göre 8, bazı rivayetlere göre ise 12 yaşlarında iken amacası Ebu Talip ile birlikte Suriye’ye giden bir ticaret kervanına katılır. Ancak Hicazdan bu yöne doğru giden tarihi ticaret güzergahı üzerinde uzun süredir çok önemli bir Hıristiyan din adamı bulunmakta idi. Bahira veya Buhayra denilen bu zat aslında sıradan bir din adamı değildi. Bahira gençlik yıllarından beri semavi dinlerden Hz. İbrahim’in Hanif inancı başta olmak üzere Yahudi ve Hıristiyanlığa ait öğretiler üzerinde çalışan bir kişi idi. Özellikle Basra Körfez bölgesi, Irak ve Suriye topraklarını dolaşarak yaptığı çalışma ve gördüğü tahsil sonucunda, mukaddes kitaplardan da elde ettiği bilgilerle gelmesi beklenen ahir zaman Peygamberi hakkında önemli bilgelere sahip hale gelmişti. İşte hayatı boyunca edindiği bu bilgiler sonucunda söz konusu ahir zaman Peygamberinin Arabistan’ın Hicaz bölgesinde dünyaya geleceği kanaatine varmış ve bu konuda herhangi bir bilgiye ulaşabilmek umuduyla söz konusu bölgenin ticaret güzergahı üzerinde yerleşmeye karar vermişti. Bahira, aynı zamanda bir din adamı olması sebebiyle Şam (Suriye) topraklarında bulunan Busra bölgesindeki muhteşem bir manastırda

¹⁹ Ahmed bin Hanbel, *Müsned* (tahkik: Şuayp Arnavut), Müessesetu’r-Risale, Beyrut 2001. 43/112, no: 25959; Ayrıca Bkz. İbnu’l-Bey’ Ebu Abdillan, *el-Müstedrekala’s-Sahihayn*, (Tahkik: Mustafa Abdu’l-Kadir Ata), Beyrut, 1990, 3/202.

²⁰ Bahira, “bilge kişi” anlamında olup genel olarak bu özelliğe sahip kimseler için kullanılmaktadır. Bahira’nın asıl adı “Cercis” olup “Abdu’l-Kays” oğullarına mensuptur. (Devlet, Muhammed Ali, *a.g.e.*, s.31).

beklemeye başlamıştı. (Bu manastır yarı yıkılmış halı ile hala mevcuttur).²¹ Nitekim Hicaz yolunu gözetlediği bir gün Bahira bir kervanın gelmekte olduğunu gördü. Ancak bu kervanla ilgili farklı görüntüler vardı. Bu görüntülerden en meşhur olanı Güneşli bir gün olmasına rağmen bir bulut parçasının adeta şemsiye gibi kervanı takip edip gölgelemesiydi. İşte bunun üzerine Bahira'nın aklına Hicazda dünyaya geleceği bildirilen son Peygamber ile ilgili bilgiler geldi. Bir araştırma yapmak üzere bu kervanda bulunan kimseleri manastırına davet etti. Fakat rahibin bu davranışı kervandakileri biraz şaşırtmıştı. Çünkü yıllardır aynı yoldan geçen bu kimseler Bahira'dan böyle bir iltifat görmüş değillerdi.²²

Tabii Bahira'nın gayesi başkaydı. Gördüğü buluttan dolayı kervandakileri görmek ve en azından beklediği kişi ile ilgili bilgiler edinmek istiyordu. Nitekim aradığı bilgileri büyük çapta elde etmiş oldu. Şöyle ki: Bahira, Manastırına davet ettiği kişiler arasında son peygamberin simasını aradı. Zaten Kitap ehli kimselerin son peygamberi nasıl tanıdıkları, yanı onun hem sureti hem de sireti ile ilgili yeteri kadar bilgilere sahip oldukları Kur'an-ı Kerimde şöyle bildirilmektedir. "Kendilerine Kitap verdiklerimiz onu (o kitaptaki peygamberi), öz oğullarını tanıdıkları gibi tanırlar. Buna rağmen onlardan bir gurup bile bile gerçeği gizler."²³

Bahira ilk etapta davete icabet eden kişiler arasında aradığı simayı göremedi. Bunun üzerine geride kimsenin kalıp kalmadığını sordu. Kervandakiler, sadece develeri gözetlemek üzere çocuk yaştaki birinin dışarıda görevlendirildiğini söylediler. Bahira kimsenin dışarıda bırakılmamasını ve her kesin sofrada yer almasını rica edince, develerin yanında bırakılan çocuk Muhammed'i de içeriye aldılar. Fakat Bahira Onu görür görmez aradığı kişinin O olabileceği kanaatine vardı. Ancak emin olmak için mukaddes kitapların haber verdiği diğer bazı bilgi ve işaretleri de görüp elde etmek istedi. Bunun için çocuk Muhammed'i yanına çağırıldı ve kendisiyle konuşmaya başladı. Bu konuşma esnasında Bahira, kendisini denemek için Kureyş'in taptığı putlardan "Lat" ve "Uzza" aşkına diye

²¹ Bkz. Ebu Halil, Şavki, *Atlasu's-Sireti'n-Nebeviyye*, Daru'l-Fikri'l-Muasır, Beyrut ve Daru'l-Fikr, Dimaşk 2003, 51.

²² Arcun, Muhammed Sadık İbrahim, *a.g.e*, 1/167-172.

²³ Bakara, 2/146.

konuşmasını istedi. Fakat bu iki kelimeyi duyan çocuk Muhammed, “Lat ve Uzza adını anarak benden bir şey isteme. Allah’a yemin ederim ki, bunlara kızdığım kadar hiçbir şeye kızmam” diye tepki gösterdi. Bu sefer Bahira, putlar yerine “Allah aşkına” diyerek konuşurmak istedi. “Allah” ifadesini duyan çocuk Muhammed, Bahiraya cevap vererek konuşmaya başladı ve dedi ki, “istediğini sorabilirsin.” Bunun üzerine Bahira, uyku hali dahil, kendisiyle ilgili hemen hemen her şeyi sormaya başladı. Çocuk Muhammed de sorduklarını teker teker cevapladı. İşin en önemli yönü de bu cevaplar, Bahira’nın Mukaddes kitaplardan aldığı bilgilerle tıpa tıp aynıydı. Bahira önce çocuk Muhammed’in gözlerinin ortasına dikkatle baktı. Sonra sırtını biraz açtı ve iki kürek kemiği arasında; kitaplarda tarif edilen yerde nübüvvet mührünü de gördü ve öptü. Daha sonar rahip, Ebu Talib’e, bu çocuğun kendisinin nesi olduğunu sordu. Ebu talip ta, oğlu olduğunu söyledi. Bunun üzerine rahip, “bu senin oğlun değildir ve bu çocuğun babasının hayatta olmaması gerekir” diye önemli bir tespitte bulundu. Daha sonra Ebu Talip “O benim kardeşimin oğludur “ dedi. Rahip, “babasına ne oldu”? dedi. Ebu talip “babası, annesi daha hamile iken vefat etti” dedi. Rahip “annesine ne oldu”? dedi. “O da yakında vefat etti” dedi. Bunun üzerine rahip, “doğru söyledin” dedi.²⁴ Zira bu bilgilerin tamamı rahibin mukaddes kitaplardan öğrendiği malumatla aynı idi. Bunun üzerine rahip, “Allaha yemin ederim beklenen peygamberin özellikleri ile ilgili ne varsa hepsini bu çocukta buldum. Sonra Ebu Talib’e dönerek dedi ki, “kardeşinin oğlunu tekrar memleketine götür ve Yahudilerden onu koru. Allah’a yemin ederim eğer onlar, benim bu çocuk hakkında sahip olduğum malumata sahip olurlarsa mutlaka O’na bir kötülük yaparlar. Şunu bil ki, kardeşinin oğlunda çok önemli bir özellik vardır. Biz bunu elimizdeki kutsal kitaplardan ve atalarımızın bize aktardıklarından biliyoruz. Bil ki, ben sana bir nasihatte bulunmak istedim.”²⁵ Ebu Talip suratla çocuk Muhammed’i alıp Mekke’ye getirdi. Ancak anlatıldığına göre Ebu Talip Mekke’ye gelmeden evvel bu yolculuk esnasında “Zureyr, Temmam ve Derisa” isminde üç kişi ile daha karşılaşmıştır. Bunlar da kitap ehlerinden kimselerdi. Bunlar da Bahira gibi çocuk Muhammed ile ilgili mucizevi olayları görmüşlerdi. Bunlar çocuk Muhammedi görmek ve Onunla ilgilenmek

²⁴ Arcûn, *a.g.e.*, 172; Ayc. Bkz. el-Maverdi, Ebu’l-Hasan Ali, *a.g.e.*, I/ 176,

²⁵ Devlet, Muhammed Ali, *a.g.e.*, 43,44.

istediler. Ancak Bahira rahim onlara engel oldu. Aynı zamanda kendilerine müstakbel peygamberin vasıflarından söz ederek isteseler de O'na bir şey yapamayacaklarını hatırlattı. Onlar da Kabul edip çocuk Muhammed'in peşini bıraktılar.²⁶

7. Rum Kırallığı Herakleios

Hz. Peygamber'in risaletinin önceden bilinip haber verildiğinin delillerinden biri de Rum Kırallığı Herakleios'la yaşanan olaylardır. Herakleios, İslâm'ın ilk yıllarında başkenti Konstantin (İstanbul) olan Doğu Roma devletinin İmparatoruydu. İstanbul'da ikamet etmekle beraber yazları çoğu zaman Kudüs'te geçirmekteydi. Kudüs, Hıristiyanlarca da dini merkez kabul edildiğinden imparator, aynı zamanda burada ibadet niyetiyle de vakit geçirmeyi tercih ederdi. İşte Hicretin 6. Yılında; Hudeybiye anlaşmasının yapılmakta olduğu sıralarda yine Herakleios Kudüs'te bulunmakta idi. Aynı günlerde Kureyş'in reisi Ebu Süfyan bir kervanın başında Şam bölgesine gitmişti. İslamiyet ve Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkında azımsanamayacak kadar bilgi sahibi olan Hıristiyan Kral, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kendisini İslâm'a davet etmek üzere gönderdiği mektubunu almıştı. Bu mektubu götüren kişi sahabe Dihyetu'l-Kelbi idi.²⁷ Bu mektup üzerine, İslamiyet ve Hz. Peygamber (s.a.s.) ile ilgili daha da merakı artan Kral, Ebu Süfyan'ın o bölgedeki varlığını fırsat bilerek kendilerini huzuruna davet etti. Daveti üzerine Ebu Süfyan Kralın huzuruna varduktan sonra aralarında şu önemli diyalog yaşandı: Allah Resulü Rum Kralına gönderdiği mektupta²⁸ şöyle diyordu: "Allah'ın Resulü Muhammed (s.a.s.) ten Rumların sahibi Herakleios'a, ben seni İslâm'a davet ediyorum. Eğer Müslüman olursan sen de onların sahip oldukları tüm haklara sahip olursun. Onların sorumlu oldukları şeyden sen de sorumlu olursun. Yok eğer Müslüman olmazsan da bari fellahları serbest bırak; ister Müslüman olurlar veya onun yerine cizye verirler." Kral mektubu alınca okudu. Ancak O'nun bir kardeşi (veya adamı) ayağa kalktı ve "o mektubu okumayın. Çünkü sözlerine senin isminle değil; kendi ismiyle başlamıştır.

²⁶ İbn Hişam, *a.g.e*, I/183.

²⁷ Ahmet bin Hanbel, *Müsned*, 4/198.

²⁸ Mektup için bkz. İbn Zenceveyh, Humeyd, *el-Emval li İbn-i Zenceveyh* (tahk, Şâkir Zî'b el-Feyyâz), (Merkezu'l-Melik Faysal (no: 99)), Suudi Arabistan 1986, I/119.

Sana kral değil Rumların sahibi diye hitap etmiştir” dedi. Kral ona “yalan söylüyorsun. Eğer bana “Rumların sahibi” dediyse zaten öyleyim, benden başka sahipleri var mıdır?” diye cevap Verdi. Daha sonra da mektubu okumaya başladı ve okudukça da havanın soğukluğuna rağmen mektubun etkisinde kalarak alnı ter içinde kaldı. Daha sonra “kim bu adamı tanıyor? Diye sorduktan sonra Ebu Süfyân’a sordu:

--- Bu kişiyi tanıyor musun?”

--- Evet.

--- Peki bu adamın soyu sizde ne seviyededir?

--- Yüksek seviyededir.

--- Peki ailesi beldenizde ne seviyededir?

--- Yüksek seviyededir.

--- İşte bu O’nun (Peygamberlik) alametlerindendir

--- Onlardan size, sizden onlara katılan oluyor mu?

--- Bizden onlara katılan oluyor ancak onlardan bize katılan olmuyor.

--- Sizinle savaştı mı hiç?

--- Evet savaştı.

--- Peki siz mi galip geldiniz yoksa onlar mı galip geldi?

--- Onlar galip geldi.

--- İşte bu da O’nun peygamberlik alametlerindendir.

--- Siz bu kişinin ben Yer yüzünün tümünü ele geçireceğim dediğini duymadınız mı?

--- Eğer bu adam yer yüzünü ele geçirmeye karar verdiyse onu yapar ve hatta şu ayağımın altındaki yeri de ele geçirir. Eğer ben sözünü ettiğiniz kişinin gerçekten benim düşündüğüm kişi olduğunu bilseydim, gider alnından öper ve ayağına su dökerdim.

Ebu Süfyan daha sonraları şöyle bir itirafta bulunmuştu: “işte benim gerçekten Muhammed’ten (s.a.s.) korktuğum gün o gündü. Zira (kiral için) dedim ki, “bu adam kendi evinde, kalelerinde ve kendi krallığında iken O’nun (Hz. Muhammed’in (s.a.s.) mektubunun etkisi ile alnından terler akıyor. Onun için Müslüman oluncaya kadar artık Hz. Muhammed’in (s.a.s.) korkusundan hiç kurtulamadım.” Ayrıca mektupta kitap ehline hitap eden şu ayet-i kerimeler de vardı: “(Resulüm!) de ki: ey ehl-i kitap! Sizinle bizim aramızda müşterek olan bir söze geliniz: Allah’tan başkasına tapmayalım; O’na hiç bir şeyi eş tutmayalım ve Allah’ı bırakıp ta

kimimiz kimimizi ilahlaştırmasın. Eğer onlar yine yüz çevirirlerse, işte o zaman: Şahit olun ki biz Müslümanlarız! deyiniz.”²⁹ “O (Allah), müşrikler hoşlanmasalar da (kendi) dinini bütün dinlere üstün kılmak için Resulü’nü hidayet ve Hak din ile gönderendir.”³⁰ “Kendilerine Kitap verilenlerden Allah’a ve ahiret gününe inanmayan, Allah ve Resulünün haram kıldığını saymayan ve hak dini kendine din edinmeyen kimselerle, küçülerek elleriyle cizye verinceye kadar savaşın.”³¹

Ayrıca Rumlara ait ve sadece kralların içinde ibadet ettiği bir kilisede bulunan ve ismi Bağatir olan bir baş papazları vardı. Bu kişi Peygamber (s.a.s.) Efendimizin bazı sahabeleriyle karşılaştı ve onlardan kendisine Kur’an’dan bir sure yazıp vermelerini istedi. Onlar da O’na bir sure yazıp verince papaz, hemen “Allah’ın kitabı olarak bildiğimiz işte budur” dedi ve Müslüman oldu. Ancak Müslümanlığını onlardan gizledi. Fakat (ibadet günü olan) Pazar günü gelince Papaz, hastalık numarası yaparak kiliselerine gelmedi. İkinci hafta olunca yine kiliseye gelmeyince bu sefer O’nun aslında hasta olmadığı söylenmeye başlandı. Bunu üzerine Kral, Onun kiliseye gelmesi için adam gönderdi ve aksi takdirde o istemese de taşınarak ta olsa getirileceği bildirildi. Bu durum karşısında yürüyerek mecburen gelince, Kral kendisine, “neyin var?” dedi. O da “bu Allah’ın kitabı, emri ve Mesih’in övdüğüdür ve bizim mukaddes kitaplardan bildiğimiz din budur” diye cevap verdi. Bunun üzerine Kral dedi ki, “bak hele! bunu ben söylesem Rumlar beni öldürürler” dedi. Ancak Papaz, “fakat ben söylüyorum” dedi. Sonra Kral oradakilere hitaben “bunun ne dediğini duyuyor musunuz? dedi. Bu sefer (Ebu Süfyan) dedi ki, “(papaz) bu sözleri (tekrar) söyleyince Rumlar, kendisini yakaladılar ve kaburgaları dışarıya tamamen çıkıncaya kadar işkence yaptılar. Ancak o, dininden (İslâm’dan) dönmedi ve sonunda öldürüp yaktılar.”³²

Herakleios’un İslam ve Peygamber efendimizle ilgili önemli ve müspet itirafları birçok hadis kaynağında yer almaktadır. Tabi ki, kaynağa göre az da olsa metinler arasında farklılıklar olmakla birlikte, temel mesaj

²⁹ Al-i İmran, 3/64.

³⁰ Tevbe, 9/33.

³¹ Tevbe, 9/29

³² el-Cüzcani, Ebu Osman Sait, *Sünenu Sait bin Mansûr*, (tahkik: Habibu’r-Rahman el-Azami), Hind, 1982, 2/223.; İbn-Kesir, Ebu’l-Fida, İsmail, *el-Bidaye ve’n-Nihaye* (İhyau’t-Turasi’l-Arabi), Basım yeri belirsiz 1988 IV/301-303.

niteliğindeki ifadeler hemen hemen hepsinde bir şekilde yer almaktadır. Biz burada önemine binaen Ahmet bin Hanbel'in Müsned'inden bazı bilgiler aktarmak istedik. Misal, Herakleios ile Ebu Süfyan arasındaki karşılıklı konuşmada Herakleios diyor ki, "O (Hz. Muhammed) size neyi yapmanızı emir ediyor?" Ebu Süfyan diyor ki, "cevap olarak dedim, O bize, bir Allah'a ibadet etmemizi, O'na herhangi bir şey ortak koşmamamızı, atalarımızın taptıklarına (putlara) tapmamamızı, namaz kılmamızı, doğruluktan ayrılmamamızı, iffetli olmamızı, verdiğimiz söze sadık kalmamızı ve emanete sahip çıkmamızı emir ediyor."

Ebu Süfyan dedi ki, "ben bunları anlatınca, bu sefer Kral tercümanına döndü ve dedi (benim için) "O'na söyle! Ben O'nun (Hz. Peygamber'in (s.a.s.) soyundan sordum. Sen de O'nun içimizde soylu kişilerden olduğunu söyledin. Zaten Peygamberler de böyledir. Sonra daha evvel sizden birinin böyle bir iddiada bulunup bulunmadığını sordum. Sen de hayır olmadı dedin. Eğer olsaydı, derdim demek bu da daha evvelki iddia ile yetiniyor. Sonra, bu iddiasından evvel kendisini yalancılıkla itham edip etmediğinizi sordum. Ona da hayır etmedik dediniz. Ben de biliyorum ki, kullarla ilgili konularda yalan söylemeye tenezzül etmeyen bir kişi, Allah ile ilgili konularda zaten yalana baş vurmaz. Sonra, atalarından krallık yapan bir kimse olup olmadığını sordum. Sen de "hayır yoktur" dedin. Eğer olsaydı, derdim demek ki, atalarının krallığını istiyor. Sonra kendisine tabi olanların daha ziyade halkın eşrafından mı yoksa düşkün ve zayıflardan mı? diye sordum. Sen de zayıflar olduklarını söyledin. Zaten genelde bu tür insanlar peygamberlerin arkasından giderler. Sonra bunlar gittikçe artıyor mu, yoksa azalıyor mu? Diye sordum. Sen de artıyor dedin. Zaten iman konusu böyledir. Bu dava tamamlanıncaya kadar böyle gider. Sonra iman ettikten sonra dinine küsüp ayrılan oluyor mu? dedim. Sen de hayır dedin. Zaten öyledir; bir kere iman kalbe yerleşti mi? onu kimse geri çeviremez. Sonra zulüm edip etmediğini sordum. Sen yok dedin. Zaten peygamberler öyledir. Sonra kendisiyle savaşıp savaşmadığınızı sordum. Sen de, savaştığınızı ve bazen kendisinin bazen de sizin galip geldiğinizi yani, işin sıra ile gittiğini söyledin. Zaten o da öyledir Allah Peygamberlerini belalarla imtihan eder. Ancak sonunda zafer onların olur. Sonra, size neyi emir ediyor diye sordum. Sen de, bir olan Allah'a ibadet etmemizi ve babalarımızın taptığı şeylere tapmamamızı, namazı, doğru konuşmayı,

iffetli olmayı, söze sadakati ve emanete sahip çıkmayı emir ettiğini söyledi. Zaten bunlar, ortaya çıktığını bildiğim Peygamberin vasıflarıdır. Ancak bunun, sizin içinizden biri olacağını düşünmüyordum. Eğer bunun hakkında söyledikleri doğru ise, şu ayaklarımın altındaki yerleri ele geçirmesi yakındır. Allaha yemin ederim eğer O'na ulaşabileceğimi bilsem, O'na varmak için bütün imkanlarımı zorlardım. Yanına varınca da ayaklarına su dökerdim.³³

Herakleios'un, çevresindeki papaz, rahip ve elinde bulunan mukaddes kitaplardan elde ettiği bilgilerle İslâm dini ve Hz. Peygamber (s.a.s.) hakkında bir iyi niyete sahip olduğu açıktır. Bunu biz sadece Ebu Süfyan ile olan diyalogundan anlamıyoruz. Bunun dışında mesela, Herakleios'a ait olan ve önemli kaynaklarda yer alan bir rivayet şöyledir: Abdurrahman bin Cübeyr bin Nefir Herakleios'un şöyle dediğini aktarır: "bizimle Arapların (müslümanların) misali, şuna benzer: Bir adam, kendisine ait olan bir ikametgaha birilerini yerleştirir. Ancak bozulmadıkları ve bozgunculuk yapmadıkları müddetçe oturmalarını kabul eder. Fakat bir müddet sonra bunlar değişmeye ve bozgunculuk çıkarmaya başlayınca onları çıkarır ve yerlerine başka birilerini yerleştirir. Tabi bunların da değişmeyip ve bozgunculuk çıkarmamaları şartıyla oturmalarına müsaade eder.

İşte Şam bölgesinin misali böyledir; Cenab-ı Hak önce buraya Beni İsrail'i yerleştirdi. Bir müddet burada yaşamayı hakkettiler. Sonra değiştiler ve bozgunculuk çıkarmaya başladılar. Allah onları oradan çıkardı ve bizi (Hıristiyanları) yerleştirdi. Ancak bir müddet sonra biz de değiştik ve bozgunculuk çıkarmaya başladık. Bunun üzerine Allah bizi de çıkardı ve yerimize siz Araplar (Müslümanları) ı yerleştirdi. Eğer siz iyi davranırsanız burada yaşamaya devam edersiniz. Yok eğer siz de öncekiler gibi bozulursanız Allah öncekiler gibi size de oradan çıkarır.³⁴

Burada olayların merkezinde Herakleios olmakla beraber, aslında konumuzla ilgili bilgi kaynakları mukaddes kitaplar ve bu kitapları Herakleios'a aktaran Hıristiyan din adamlarıdır. Kralın kabinesi de genelde

³³ İbn Hanbel, Ahmet, *a.g.e*, IV/201,202,203.

³⁴ el-Mervezi, EbuAbdillah, *Kitabu'l-Fiten*, (Tahkik:Semir Eminez-Zuhayri), Kahire 1412, 1/234.; el-Vakidi, Muhammed b. Ömer, *Futuhu's-Şam* (Daru'l-kutub el-İlmiyye 1. Baskı), Yer belirsiz 1997. 1/8.

papazlar ve diğer çeşitli rütbelere sahip din adamlarından oluşmaktaydı. Habeşistan kralı Necaşi'de de olduğu gibi Herakleios'un çevresinde de çok sayıda papazlar vardır. Bu papazların, devlet yönetiminde olduğu gibi dini inanç ve kararlarda da kralı sürekli etkilemişlerdir. Kral çeşitli vesilelerle bu ne denli papazların etkisi altında olduğunu hissettirmektedir. O'nun için Herakleios'la ilgili olaylarda risalet bilgisinin kaynağı tek şahıs olmayıp adı geçen tarafların tamamıdır.

8. Necaşi (Eshem)

Habeşçe'de "hükümdar" anlamına gelen ve batı dillerinde "negus" imlâsıyla yazılan "negasi" kelimesinin Arapçalaşmış şekli olan "Necaşi", Habeş kralları için kullanılan bir unvandır. Arapça kitabelerde bunun karşılığı olarak "Melikü'l-Habeş" ve "Melikü Aksum" unvanı yazılmıştır. Necaşi, Arap kaynaklarında özel isim olarak da geçmekle birlikte bu durum unvanın lakaplaşmasından kaynaklanmakta ve Resul-i Ekrem'in gıyabi dostluk kurduğu Necaşi'nin adının Ashame olduğu bilinmektedir.³⁵ Habeşistan Kralı Necaşi de, İslam'ın ilk yıllarında Hz. Muhammed'in Peygamberliğine şahitlik eden ve iman edenlerden biridir. Farklı bazı görüşlerle beraber, sağlam kaynaklarda Necaşi bir mümindir. Zaten bunun en kuvvetli delili de, vefat haberi alınca Hz. Peygamberin gıyabi olarak cenaze namazını kılmasıdır. Necaşi'nin İslam dinine bakışı ve Hz. Peygamber hakkındaki düşüncelerine en güzel örnekleri İbn Hişâm'ın Siyer'inde görüyoruz. Bu örneklerden en çarpıcı olanı da, şüphesiz Habeşistan'a hicret eden Müslüman heyetin sözcüsü Cafer bin Ebi Talib ile olan karşılıklı konuşmadır. Olayı kısaca şöyle özetleyebiliriz: İbn İshak'ın anlattığına göre, ilk Habeşistan hicreti gerçekleşince, buraya sığınan Müslümanlar güven ve rahata kavuştular. Serbestçe ibadet ve inançlarının gereğini yerine getirmekten memnun kaldılar. Müslümanların burada huzura kavuşmaları karşısında Kureyşliler bir tedbir alma gereği duydu. Bunun üzerine kendi aralarında bir karara vardılar. Bu karara göre Habeşistan Kralına adamlar gönderip oradaki Müslümanların huzur içerisinde dinlerini yaşamaya engel olmak istediler. Varılan karara göre, iki önemli adam olan Amr bin As ve Abdullah bin Ebi Rabia'yı bir takım değerli hediyelerle Habeşistan'a gönderdiler.

³⁵ Er, Rahim, "Nacaşi Ashame", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2006, XXXII/476.

Olayın bundan sonrasını, daha sonra Hz. Peygamber'in zevcesi olacak olan, ancak o sırada Habeşistan muhacirleri arasında bulunan Ümmi Seleme'den (r.a.) dinleyelim. Ümmi Seleme'nin anlattığı özetle şöyledir: "Habeşistan'a Hicret sonucunda biz büyük bir rahat ve huzura kavuştuk. Kral Necaşi bize çok iyi davrandı ve her türlü yardımda bulundu. Bu durumu öğrenen Mekke müşrikleri huzursuz oldular. Dolayısıyla buna bir önlem alma kararı aldılar. Bu karara göre yukarıda da geçtiği gibi, Kral ve kabinesi olan papazlara değerli hediyeler götürmek üzere adı geçen iki elçiyi gönderdiler. Kureyş büyükleri, elçilere dediler ki, "öncelikle papazlara ve sonra Kral'a bolca hediyelerini verin. Peşinden de herhangi bir şey konuşmalarına fırsat vermeden hemen oradaki Müslümanları teslim etmelerini sağlayın." Elçiler de bu taktiklerin gereğini yapmaya çalıştılar; Önce papazlara bolca hediyeler verdiler. Sonra durumu anlattılar ve dediler ki, "atalarının dinini inkar eden ve sizin de dininize girmeyen bazı akılsız adamlar gelip Kralın himayesine sığındılar. Onların sahip ve yakınları geri gönderilmelerini ve kendilerine teslim etmelerini istiyorlar. Kral geldiğinde biz kendisiyle konuşurken size işarette bulunacağız ve siz de onların herhangi bir açıklama yapmalarına fırsat vermeden Krala hemen teslim etmesini söyleyin. Papazlar da "tamam" dediler." Biraz sonra Kral geldi ve Kureyş elçileri, önce Krala getirdikleri değerli hediyelerini takdim ettiler ve O da Kabul etti. Sonra da Krala dediler ki, "Ey Kral! Bizim toplumdaki bazı geri zekalı kimseler atalarının dinini terk ederek sizin ülkenize sığındılar. Bunlar aynı zamanda sizin dininize de girmediler. Bunlar ne sizin ve ne de bizim tanımadığımız yeni bir din icad etmişler. Onların büyüklerinin de içinde bulunduğu toplumun ileri gelenleri, onları bize teslim edip geri göndermeniz için bizi size gönderdiler. Malum onların büyükleri daha yakından olanı biteni gözledikleri için kusur ve hatalarını daha iyi onlar biliyorlar." Tabii bu arada daha evvel Kureyş hediyelerini bolca almış olan papazlar da kendilerinden istendiği gibi, Kralın yanında onları desteklemeyi ihmal etmediler. Ancak Kureyş elçileri hiç beklemedikleri ve hiç hoşlarına gitmeyen bir cevap aldılar. Bu sözlere öfkelenmiş olan Kral dedi ki, "hayır! Allah'a yemin ederim onları bu iki kişiye teslim etmeyeceğim. Benim memleketime sığınan, bana şu anda komşu olan ve beni başkalarına tercih eden kimseleri, haklarında bu iki kişinin iddia ettikleriyle ilgili düşüncelerini almadıkça onları teslim etmem.

Eğer haklarında söyledikleri doğru ise, onları teslim edip memleketlerine göndereceğim. Yok eğer iddia ettikleri şeyler doğru değilse ben, kesinlikle onları hem korumam altına alacağım ve hem de bana sığınan kimseler oldukları için onlara her türlü iyilikte bulunacağım.”

Şimdi esas, Necaşi'nin İslam dini ve Hz. Peygamberle ilgili kararının ortaya çıktığı en önemli sahneye geldik; o da Necaşi ile Mühacirler arasındaki karşılıklı konuşmanın geçtiği anlardır: Ümmü Seleme validemizin anlattığına göre Kral, hemen bir adamını göndererek sahabeleri huzuruna çağırdı. Bunun üzerine onlar da derhal toplanıp Krala ne diyecekleri konusunda istişare ettiler. Bu sırada bazıları Kralın huzurunda ne konuşacaklarını birbirleriyle tartışmaya başladılar. Nihayet dediler ki, “Ne olursa olsun biz, ne biliyorsak ve Peygamberimiz (s.a.s.) bize ne öğrettiyse onu söyleyeceğiz.” Sonra muhacirler Kral'ın huzuruna gelince O da papazlarını çağırdı ve onlar da ellerinde kutsal kitaplarla çevresinde toplandılar. Artık Kral muhacirlere dönerek şöyle dedi: “Atalarının dininden ayrılıp yeni Kabul ettiğiniz din nasıl bir dindir ki, aynı zamanda ne benim dinime (Hıristiyanlık) ve ne de çevredeki herhangi bir toplumun da dinine girmemişiniz?” Ümmü Seleme validemizin anlattığına göre sahabe heyetinin sözcüsü olan Cafer b. Ebi Talib, Kral'a cevap olarak şöyle dedi: “Ey Kral! Biz cahiliye ehli olan bir toplumduk. Putlara tapardık, leş etlerini yerdik, her türlü fuhşiyatta bulunurduk, akraba ve çevremizle ilgi-alaka keserdik, komşumuza kötülük yapardık, hasılı güçlü olanımız adeta zayıfı yerdik. İşte Allah (c.c) içimizden bir peygamber gönderinceye kadar biz bu halde yaşadık. gitmekte iken gönderdi; O'nun soyunu (ailesini), ne kadar doğru biri olduğunu, ne kadar güvenli (emin) olduğunu ve ne kadar iffetli (namuslu, edepli) olduğunu çok iyi biliyoruz. O bizi, Allah'ın birliğine iman, sadece O'na ibadet etmeye ve atalarımızın tapmakta olduğu put ve taşları da terk etmeye davet etti. Bize doğru konuşmayı, emanete sahip çıkmayı, yakınlarımıza iyilikte bulunmayı, komşularımıza iyi davranmayı, haramlardan, cinayet işlemekten kaçınmayı, yalancı şahitlik yapmamayı, yetim malını yememeyi ve namuslu kadınlara iftirada bulunmamayı emretti. Bize, bir Allah'a ibadet edip O'na ortak koşmamamızı, bize namazı, orucu ve zekâtı emretti.” Ümmü Seleme validemiz, Cafer, Kral'a İslam'ın şartlarını saydıktan sonra sözlerine şöyle devam ettiğini anlattı: “ (Ey Kırall!) Biz de O'nu tasdik ettik

ve inandık. Allah'tan bize getirmiş olduğu hususlarda O'na uyduk; Biz herhangi bir ortak koşmaksızın Allah'a ibadet etmeye başladık. Bize haram kıldığını haram ve helal kıldığını helal Kabul ettik. Bunun üzerine toplumumuz bize düşman olup işkence etmeye başladılar. Bizi dinimizden çıkarıp Allah'a ibadet yerine putlara taptırmaya çalıştılar. Ayrıca (daha evvel yapmakta olduğumuz) kötülükleri, pislikleri normal kabul etmemizi istediler.

Bunlar böylece bize haksızlık, zulüm edip bizi dinimizden ayrılmaya zorlayınca, biz de ülkene göç ederek sana sığındık ve seni başkasına tercih ettik. Artık senin yanında bu zulme uğramayacağımızı umarak sana geldik ey Kral!" Ümmü Seleme dedi ki, "bunun üzerine Necaşi Cafer'e "Peygamberin getirdiğinden yanında bir şey var mı?" diye sordu. Cafer de, "evet" dedi. Necaşi de, "Onu bana oku bakalım" dedi. Cafer de, (كهيعص) suresinin başlangıcından bir miktar okudu. Ümmü Seleme dedi ki, "Allah'a yemin ederim Necaşi, sakalları (göz yaşından) ıslanıncaya kadar ağladı. Huzurunda bulunan papazlar da okunanları duyduklarında, önlerindeki mukaddes kitaplar göz yaşlarından ıslanıncaya kadar ağladılar. Sonra Necaşi dedi ki, "Allah'a yemin ederim bu (senin okuduğun) ile İsa'nın getirdiği aynı kandilden çıkmaktadır." Sonra (Necaşi müşriklerin gönderdikleri iki elçiye dönerek) dedi ki, "Siz gidiniz Allah'a yemin ederim onları size teslim etmeyeceğim ve onlar mağdur olmayacaklardır."³⁶ Fakat buna rağmen Kureyş elçilerinden Amr bin As pes etmemiş Necaşi'nin bu Müslümanları korumaktan vazgeçmesi için elinden gelen her şeyi yapacağını söylemiştir. Arkadaşı diğer elçi Abdullah bin Ebi Rabiâ, Amr'a engel olmak istediye de başarılı olamamıştır. Nitekim Necaşi'yi Müslümanlara karşı kışkırtmak için Müslümanların Hz. İsa hakkındaki düşüncelerini öne sürmeye çalıştı ve onların Hz. İsa için Allah'ın kulu olduğunu iddia ettiklerini öne sürdü. Bunun üzerine tekrar endişeye kapılan Müslümanlar bir araya toplanıp ne söyleyecekleri konusunda istişare etmeye başladılar. Bu istişare sonucunda, bu konunun İslam'da yani Kur'an'da açıklandığı ve Hz. Peygamberin kendilerine anlattığı şekliyle dile getirilmesi gerektiği hususunda karara vardılar.

Nihayet Necaşi, Amr'ın bu ihbarı üzerine tekrar Müslümanları topladı ve kendilerine Hz. İsa hakkında ne düşündüklerini sordu.

³⁶ İbn Hişam, a.g.e, 1/290.

Müslümanların sözcüsü olan Cafer de, aralarında kararlaştırıldığı gibi “Allah ve resulünün kendilerine öğrettiklerini bildiklerini ve bundan başka bir şey söyleyemeyeceklerini” söyledi. Allah ve Resulünün de bildirdiği şudur: “İsa Allah’ın Kulu, elçisi, ruhu ve evlenmemiş; bakire olan meryeme intikal ettirdiği kelimesidir.” Ümmü Seleme dedi ki, bu sözler üzerine Necaşi elini yere vurdu ve eline bir çubuk alarak dedi: “Allah’a yemin ederim senin söylediklerinle İsa’nın söyledikleri arasındaki fark bu çubuk parçasından fazla değildir.” Bu sefer Necaşi’nin huzurunda bulunan patrikler homurdanmaya başladılar. Anacak Necaşi Patriklere hitaben, “Vallahi siz homurdansanız da,” diye tepkide bulunduktan sonra, bu sefer Müslümanlara dönerek, “gidin siz benim ülkemde güvendesiniz ve aleyhinizde bulunan zarar görür” (3 sefer bu sözü tekrar ederek). Ayrıca Allah’a yemin ederim size en ufak bir zarardan korumayı bir dağ altına terci ederim. Onların hediyelerini geri verin, benim onlara ihtiyacım yoktur. dedi.³⁷

Şüphesiz Habeşistan Hicreti ile ilgili olarak en çok önemsenen husus Necaşi’nin Müslümanlara karşı tutumu ve bu tutumundaki samimiyetidir. Tabi ki, Müslümanlara karşı samimiyeti aynı zamanda İslâm’a karşı da samimiyet ve inanç seviyesini gösterir. İşte bu samimiyetin göstergesi sayılacak olaylardan birini Ümmü Seleme şöyle anlatır ve der ki: “Biz bu olaylar (Kurayş elçilerinin bizi geri götürme girişimlerindeki başarısızlıkları)’dan sonra huzurlu bir hayat yaşamaya başladık. Fakat bir de baktık Habeşlilerden biri Necaşiye başkaldırdı ve O’nu devirmek, saltanatına son vermek için harekete geçti. Yemin ederim biz, o günlerde bu olaya üzüldüğümüz kadar hiçbir şeye üzülmemiştik. Bunca çaba ile Necaşi’nin idaresinde elde etmiş olduğumuz huzurlu ortamı kaybetmekten korkuyorduk. Zira Necaşi’nin yerine gelebilecek kişinin bu güven ve huzur ortamını elimizden alacağı endişesindeydik. Daha sonra Necaşi (savaşmak için) bu adamın üzerine yürüdü. Düşmanı ile arasında Nil Nehri vardı. Bu arada sonucu merakla bekleyen ashap, bilgi elde etme yolunu araştırmak üzere toplandı. Bu toplantıda Yapılan istişare esnasında en gencimiz olan Zübeyir bin Avvam gönüllü olarak peşlerinden gitmeye talip oldu. Hava ile şişirilen bir tulumun üzerinde yüzerek Nil nehrinin karşı tarafına ulaştı. Bu esnada endişe içerisinde bekleyen ashap, sürekli Necaşi’nin zaferi için dua

³⁷ İbn Hişam, *a.g.e.*, 291.

etmektedir. Aradan fazla zaman geçmemişti ki, Zübeyir göründü ve ashaba hitaben “müjdeler olsun, Necaşi zafer kazandı ve düşmanı kahroldu gitti. Necaşi ise Krallığını pekiştirmiş oldu” diye seslendi. Ümmü Seleme der ki, Allah’a yemin ederim o gün bu habere sevindiğimiz kadar hiçbir şeye sevinmemiştik. Tabi ki, Necaşi, muzaffer Kral olarak döndü ve saltanatına devam etti. Biz de istediğimiz kadar O’nun ülkesinde kaldık. Daha sonra dönüş yaparak Hz. Peygambere Mekke’de iken ulaştık.³⁸

9. Selmân-ı Fârisî

Hz. Muhammed’in Peygamberlik özelliğinin kitap ehlerinden olan Hıristiyan kişiler tarafından bilinip ve haber verildiğinin en çarpıcı delillerinden biri de Selmân-i Fârisî’nin hayat hikâyesinde ortaya çıkmaktadır. Bu mucizevî olay, baştanbaşa harikalarla doludur. Her safhasında bir görünmeyen fakat hissedilen manevî bir inayet vardır. Ayrıca baştan itibaren samimi Hıristiyan rahiplerin delaleti vardır. Sonunda da yine Hıristiyan din adamlarının Hz. Peygamberle ilgili ve mukaddes kitaplar kaynaklı müjdeleri vardır.

Selmân’ın kendisi ilk başta bir Hıristiyan değildir. Kendisi İran’ın İsfahan kentindedir. Bazı kaynaklara göre de “Ramhürmüz”³⁹ den bir Mecusi aile çocuğu olarak dünyaya gelmiştir. Babası koyu bir Mecusi idi. Tabi ki, çok sevdiği biricik oğlunun da kendisi gibi yetişmesini istemektedir. Nitekim Selmân, babasının teşviki ile Mecusi mabedi olan Ateş Gedalarda görevlendirilmeyi hak eder hale gelmiştir. Büyük bir ticaret adamı olan babası, bir gün Selmân’ı kendisine ait bir araziye bakmak üzere gönderir. Ancak genç Selmân’ın yolu Hıristiyan din adamlarının içerisinde ibadet etmekte oldukları bir kiliseye düşer. Kilisenin yanından geçerken Selmân bu binadan gelen bazı sesler işitir. Elinde olmadan bu seslerden çok etkilenir ve içeri girdiğinde buradakilerin ibadet etmekte olduklarını görür. Selmân der ki, “Ben içeri girip bu kimselerin yaptıklarını seyretmeye başladım. Çok hoşuma gitti; iyice etkilenmiştim ve kendi kendime dedim ki, Allah’a yemin ederim bunların ibadeti ve dinleri bizim bağlı olduğumuz dinden daha hayırlıdır. Onun için o gün güneş batıncaya kadar ben oradan

³⁸ İbn Hişam, *a.g.e.*, I/292,293.

³⁹ Ebu Yusuf, Yakub, *el-Ma’rifetu ve’t-Tarih* (Tahk, Ekrem Ziya el-Umeri), Beyrut 1981, II/552.

ayrılmadım. Dolayısıyla babamın beni gönderdiği yere de gitmemiş oldum. Sonra onlara, sahip oldukları bu dine nasıl ulaşabileceğimi sordum. Onlar da bunu ancak Şam'da (Suriye) bulabileceğimi söylediler. Daha sonra eve döndüm ve gün boyunca beni merakla aramakta olan babam beni sorguya tabi tuttu. Ben de kiliseyi ve içerisindeki kişileri yaptıkları ile birlikte babama anlattım. Tabi onlardan çok etkilendiğimi gören babam, bu sefer onları ve dinlerini kötümeye başladı. Atalarımızın dini olan Mecusiliğin daha hayırlı olduğunu bana inandırmaya çalıştı. Ancak ben düşüncemden dönmedim ve onların dinlerinin Mecusilikten daha iyi olduğunu savundum. Bunun üzerine benim durumumdan endişelenen babam, ayaklarımı zincirlerle bağlayarak beni eve hapsetti.”⁴⁰

Selmân sonraki durumu şöyle anlatmaya devam eder ve der ki: “Ben bir fırsatımı bulunca kilisedeki Hıristiyan kimselere haber göndererek Şam'dan birileri geldiğinde bana da haber etmelerini rica ettim. Bir de baktım bir Hıristiyan ticaret kervanı gelmiş. Ben de bu kervandakilere dönmek istediklerinde haber etmelerini istedim. Onlar da günü geldiğinde haber ettiler. Ben de ayağımdaki demirleri çıkardım ve kervana katılarak Şama gittim. Oraya varınca da Hıristiyan din adamının en önde geleni sordum. Onlar da kilisedeki bir papazı gösterdiler.”⁴¹

Selmân orada bir papazın yanında bir müddet kalır. Fakat kendisinden hiç memnun kalmaz. O ölünce de başka bir papazın yanına gider ve bundan çok memnun kalır. Fakat bir müddet sonra o da ağır hasta düşer. Tam ölmeden önce Selmân kendisinden sonra kimi tavsiye ettiğini sorar. O da der ki, “ey evladım ben buralarda bu konuda güvenilecek kimse bilmiyorum. İnsanların kimileri öldü, kimileri de dinlerini bıraktılar. Sadece Musul'da benim gibi yaşamakta olan birini biliyorum sen en iyisi o'nun yanına git.” Selmân kendisine tavsiye edilen Musul'daki papazın yanına gider ve kendisine hikâyesini aynen anlatır. O da Selmân'ı kabul eder ve vefat edinceye kadar O'nun yanında kalır. Nihayet O'nun da vefatı yaklaşınca Selmân, kendisinden sonra yanına gidebileceği birini tavsiye etmesini ister. O da der ki: “Evladım vallahi ben buralarda sana tavsiye edebileceğim kimseyi bilmiyorum. Sadece Rum memleketinde bulunan Amuriye (Uluborlu) de bir kişi vardır. O da bizim gibi biridir. İstersen O'nun

⁴⁰ İbn Hişam, *a.g.e*, 1/214,215.; Şavki, *a.g.e*, 84,85.

⁴¹ İbn Hişam, *a.g.e*, 1/215.; Şavki, *a.g.e*, 85.

yanına gidebilirsin.” Bu tavsiye üzerine Selmân, bu zatın ölümünden sonra Amure’ye gider ve oradaki rahibin yanına sığınır. Ancak bir müddet sonra O’nun da hastalandığını gören Selmân, kendisinden sonra kime gitmesini tavsiye edeceğini ve ne yapması gerektiğini sorar. İşte bu sefer yıllardır hayal edip arayışı içerisinde olduğu bir cevapla karşılaşır. Rahib’in, Selmân’ın sorusuna cevabı şöyle olmuştur: “Ey oğulcağızım, yemin ederim bu gün için artık bizim gibi size tavsiye edeceğim birini bilmiyorum. Fakat İbrahim’in dini ile gönderilecek olan peygamberin geliş zamanı yaklaştı. Kendisi Arabistan’da dünyaya gelecektir. Hicret edeceği yer taşlık iki tepe arasında hurmalık bir yerdir. Kendisinde apaçık işaretler vardır; hediye edileni yer ve sadakayı yemez. İki omuzu arasında nübuvvet mührü vardır. Eğer oralara gitmeye gücün varsa git.” Selmân der ki: “Daha sonra o da vefat etti. Ben de bir müddet daha Amuriye’de kaldıktan sonra nihayet (bir Arap kabilesi olan) Kelb kabilesinden bir gurup geldi. Onlara hayvanlarım karşılığında beni de beraberlerinde götürmelerini rica ettim. Onlar da kabul edip yanlarında götürdüler ve Vadi’l-kura’ya geldik. Fakat orada bunlar bana hiyanet edip köle olarak bir Yahudi’ye sattılar. Ben de bu adamın yanında kaldım ve hurma ağaçlarını görünce oranın daha evvel bana anlatılan aynı yer olabilir diye çok sevindim. Ancak adeta kendimde değilim.” Selmân yaşadıklarını anlatmaya şöyle devam eder ve der ki: “Ben bu adamın yanında çalışırken (bir Yahudi kabilesi olan) Beni Kurayza’dan amcasının oğlu Medine’den yanına geldi ve beni ona sattı. O da beni Medine’ye götürdü. Yemin ederim görür görmez buranın daha evvel bana anlatılan yer olduğunu hemen anladım ve burada kalmaya devam ettim. Ancak bu arada Resulullah’a vahiy gelmişti ve O da orada (Mekke’de) tebliğe devam etmekteydi. Fakat kendisinden herhangi bir haber aldığım yoktu ve köle olarak yaşamaya devam ediyordum. Daha sonra Resulullah Medine’ye hicret buyurdu. Allah’a yemin ederim ben efendime ait olan bir hurma ağacının üzerinde çalışıyordum. Benim efendim de ağacın altında oturmaktaydı. O sırada bir amcasının oğlu birden beliriverdi ve O’nun başında dikildi ve dedi ‘ey falanca Allah Beni Kayleler’in⁴² belasını versin. Allah’a yemi ederim şu anda onların tamamı şimdi Kuba’da Mekke’den gelmiş kendisini peygamber zanneden bir adamın başında toplanmışlar.’

⁴² Kayle, Medinedeki Evs ve Hazreç kabilelerinin çok eski bir anneleridir. Tam ismi Kayle binti Kahildir.

Ben bu sözleri duyunca beni öyle bir titreme tuttu ki, az kalsın aşağıda oturmakta olan efendimin başının üzerine düşerim dedim. Ben hemen ağaçtan indim ve bu sözlerin sahibi olan efendimin amcaoğluna “ sen ne diyordun” diye sorunca efendim öyle bir kızdı ki, bana çok sert bir yumruk vurdu ve “bundan sana ne? Sen kendi işine dön” diye bana bağırdı. Ben de sadece neler söylediğini öğrenmek istedim dedim.” Artık Selmân tabi ki, yıllardır uğurunda memleket memleket gezip araştırmakta olduğu gerçek ile karşılaşmak üzere olabileceğini düşünerek son derece heyecanlanmıştı. Hz. Peygamber’e (s.a.s.) nasıl ulaşabileceğini düşündü ve O zatı ziyarete karar verdi. Bundan sonrasını Selmân şöyle anlatır ve der ki: “Bende o güne kadar biriktirdiğim bir şeyler vardı. Akşam olunca onları aldım ve Resulullah’a (s.a.s.) götürdüm. O sıralarda henüz Kuba’da idi. Ben huzuruna girdim ve dedim ki, “öğrendiğime göre siz iyi bir insanmışsınız ve yanınızda ihtiyaç sahibi gariban kimseler vardır. Benim yanımda da sadaka için bir şeyler var. Görüyorum ki, siz her kesten daha müstahaksınız” dedim ve yanına koydum. Ancak Allah’ın Resûlü ashabına yemelerini söyledi ve kendisi elini sürmedi. Ben de içimden dedim ki, işte bu birincisi (yani en son Anadolu’da yanında kaldığı Hıristiyan rahibin kendisine anlattığı 3 tane peygamberlik alametinden birincisi). Sonra oradan ayrıldım ve tekrar bazı şeyler hazırladım. Bu arada Hz. Peygamber (s.a.s.) Medine’ye intikal etmişti. Ben de fırsatı değerlendirip topladığım şeyleri aldım ziyaretine gittim. Bu sefer dedim, “gördüm ki siz sadaka yemiyorsunuz, bu ise benim size ikram etmek istediğim hediyemdir.”⁴³ Baktım hem kendisi yedi ve hem de ashabına da yemelerini söyledi. Ben de tekrar içimden dedim ki “işte böylece iki oldu.” Daha sonra yine Hz. Peygamber, bir sahabenin cenazesi münasebetiyle Baki’ mezarlığında ashaptan bir gurubun içinde oturmakta iken kendisini ziyaret ettim. Önce selam verdim ve sonra benim daha evvel Anadolu’daki kilise arkadaşım olan rahibin bana anlattığı sırtındaki nübüvvet mührünü görmek için etrafında dolanmaya başladım. Bu arada etrafında dolaştığımı gören Hz. Peygamber, benim sözü edilen mührü görmeye çalıştığımı anladı ve sırtındaki hırkasını indirdi. Böylece ortaya çıkan mührü gördüm ve hemen üzerine kapanarak öpmeye başladım. Bir taraftan da ağlıyordum. Hz.

⁴³ Ebu Yusuf, Yakub bin Süfyan, *el-Ma’rifetuve’t-Tarih* (tahk, Ekrem Ziya el-Ömeri), (Müessesetu’r-Risale, 2. Baskı), Beyrut 1981, II/552.

Peygamber bana “şöyle gel” dedi. Ben de geldim karşısında oturdum. Sonra başımdan geçen olayları bir bir anlattım.” Ancak diğer bir rivayete göre Hz. Peygamber’in (s.a.s.) geleceğini ve O’nu bulmasını tavsiye eden, Amure yerine Selmân’ın Kûdüs’te karşılaştığı bir zattır.⁴⁴

Böylece kölelik hayatı içerisinde bocalayan Selmân hem Bedir ve hem de Uhud savaşlarına da katılmadı. Sonra Hz. Peygamber (s.a.s) kendisine kölelikten kurtulmaya çalışmasını emretti. Aynı zamanda Hz. Peygamber (s.a.s.) kendisine yardımcı olacağına da söz verdi. Selmân hazretleri de hemen gitti ve sahibi ile mükatebe (bir kölenin belli bir bedel karşılığında özgürlüğüne kavuşması sözleşmesi) yaptı. Hz. Peygamber (s.a.s.) de ashabına, “kardeşinize yardım edin” diyerek Selmân’a yardım etme çağrısında bulundu. Onlar da gereken yardımı yaptılar ve Selmân özgürlüğüne kavuştu. Böylece Selmân (hicretin 5.yılında gerçekleşen) Hendek savaşına hür bir Müslüman olarak katıldı. Bu tarihten itibaren de savaşlar başta olmak üzere bütün organizasyonlarda Hz. Peygamber’in (s.a.s.) yanında yer aldı.

Selmân kimdir? Kendisine Selmân-i Fârisî (Fars kökenli Selmân) derler. Künyesi Ebu Abdullah’tır.⁴⁵ Ancak Selmânul-Hayr (hayırlı Selmân) olarak bilinir. Selmân ashabın ileri gelenlerinden, en zahit ve faziletlielerindedir. Kendisine soyu hakkında soru sorulduğunda, “Ben İslam’ın oğlu Selmân’ım” diye cevap verdi. Hz. Peygamber kendisi ile Ebu’d-Derda isimindeki meşhur zahit, muttaki ve faziletli sahabeyi kardeş ilan etmişti. Muhacirler, “Selmân bizdendir” derlerdi. Medineli ensar da “Selmân bizdendir” derlerdi. Fakat Hz. Peygamber (s.a.s.) “Selmân bizden; Ehl-i Beyt’ten (Peygamber ailesindedir)dir” diye son noktayı koydu. Ebu Hüreyre’den rivayete göre, Hz. Peygamber (s.a.s.) bir gün “...Eğer O’ndan (Allah’tan) yüz çevirirseniz, yerinize sizden başka bir toplum getirir, artık onlar sizin gibi de olmazlar.”⁴⁶ ayetini okudu. Oradaki ashab da “kim bunlar ya Resulallah” deyince, Allah’ın Resul’ü yanındaki Selmân’ın dizine elini vurarak “İşte bunun kavmi” diye kendisine iltifatta bulunmuştu.⁴⁷ Selmân

⁴⁴ İbn-i Hibban, *Sahih* (tahk, Şuayb Arnavut), Beyrut 1988, XVI/63-65.

⁴⁵ et-Tâberi, Muhammed b. Cerir, *Tarihu’t-Taberi* (Daru’t-Turas), Beyrut 1387, IV/14.

⁴⁶ Muhammed, 38.

⁴⁷ İbn Hibban, *a.g.e*, 63.

uzun ve bereketli bir ömür yaşadıktan sonra, hicretin 35. senesinde “Cemel Vak’ası”⁴⁸ esnasında vefat etti.⁴⁹

Sonuç

Özellikle son zamanlarda Batı’daki bazı medya organları tarafından Hz. Peygamber’in (s.a.s.) risâleti ve ahlakı ile ilgili karalama tarzında yayınlar yapılmaktadır. Batı’daki bu kaynaklar genelde Hıristiyanlara ait ve bu tür saldırılar Hıristiyanlık veya başka dinler adına yapılmaktadır. Kasıtlı ve kötü niyetle yapıldığına inanılan bu faaliyetler iyi niyetli Hıristiyan dini mensuplarını da İslâm ve Müslümanlar aleyhine tahrik etmektedir. Böylece mesele bu gün için Müslüman düşmanlığına kadar gitmektedir. Oysa gerek Kur’an’da ve gerek Hz. Peygamber’in (s.a.s.) hadislerinde kitap ehline özel bir yer ve önem verilmektedir. Kitap ehli içinde de Hıristiyanların Müslümanlara olan yakınlığından söz edilmektedir.⁵⁰ Ayrıca Müslümanlar arasında bulunan ve “zimmet ehli” diye tanınan kitap ehli var ki, İslâm bunların hakları konusunda son derece açık ve kesin kurallara sahiptir. Bunların malı, ırzı ve canı İslâm ve Müslüman idarecilerin koruması altındadır.

Biz de bu yazımızla başta Hıristiyanlar olmak üzere kitap ehlinin, ellerindeki mukaddes kitaplardan edindikleri bilgiler istikametinde ilk zamanlarda risalete nasıl baktıklarını incelemeye çalıştık. Özellikle Hıristiyan şahsiyetlerin Hz. Peygamber’in (s.a.s) güzel ahlakı hakkında ne kadar malumata sahip olduklarını ve bu günkü art niyetlilerin dediği gibi olmadığını göstermeye çalıştık. İnsafılı olan her kitap ehli, kendi dindaşlarının, daha dünyaya gelmeden evvel Hz. Peygamber (s.a.s) hakkında bu güzel sözlerini en azından bir değerlendirmeye tabi tutabilir diye düşünüyoruz. Tarihe geçmiş bu şahsiyetlerin Hz. Peygamber’i (s.a.s.) ve o güzel ahlakını nasıl müjdelediklerini görmelidirler. Bu bilgiler Batı’daki birçok tarih kaynaklarında da mevcuttur. Hz. Peygamber (s.a.s) hakkında malumat edinmek isteyen kimselerin yukarıda adı geçen şahsiyetlerin verdiği bilgileri de göz önünde bulundurarak ve şüphesiz

⁴⁸ Ebu Amr, Halife b. Hayyat, *Tarihu Halife b. Hayyat* (tahk, Ekrem Ziya el-Ömeri), Beyrut 1397, I/191.

⁴⁹ Şavki, *a.g.e*, 87-90.

⁵⁰ Mâide, 82.

sağlam ve tarafsız kaynaklardan araştırdığı takdirde çok farklı sonuçlar elde edeceklerine inanıyoruz.

Şüphesiz Hz. Peygamber ile ilgili mukaddes kitaplara dayanarak bilgi verenler burada belirttiğimiz şahsiyetlerden ibaret değildir. Ancak bu yazımızda adı geçenler, bu tür şahsiyetlerin en meşhurlarından sayılır. Bu şahsiyetler, güvenilir siyer ve İslam tarihi kaynaklarının çoğunda yer almaktadırlar. Bunlar genellikle risaletten evvel veya Hz. Peygamber'in (s.a.s.) gıyabında ve semavi kaynaklara dayanarak fikir belirten, bir kısmı O'na inandığını söyleyen insanlardır. Onun için bunlara "kitap ehlinin ilk risalet şahitleri" de diyebiliriz kanaatindeyim. Takdir bu alandaki uzman ilim ehlinindir. Eksik ve kusurlarımızın tespit edilip hatırlatılması bizi memnun ve minnettar edecektir.

Kaynakça

Kur'an-ı Kerîm.

Ahmet b. Hanbel, *Müsned* (tahk, Şuayb Arnaût), (Müessesetu'r-Risale), Beyrut 2001.

Arcun, Muhammed Sadık İbrahim, *Muhammed Resûlullah* (Daru'l-kalem), Dimaşk, 1995.

el-Beyhaki, *es-Sünenü'l-Kübra* (tahk, Muhammed Abdulkadir), (Daru'l-Kutub el-İlmiyye), Beyrut, 2003.

el-Cüzcani, Ebu Osman Said, , *Sünenü Sait bin Mansur* (tahk, Habibu'r-Rahman el-A'zami), (E'd-Daru's-Selefiyye), Hindistan, 1982.

Devlet, Muhammed Ali, *KıyasunMinhayati'r-Rasûl ve Ashabihi*, (ed-Daru's-Şamiye, Beyrut ve Daru'l-Kalem, Dimaşk), 1993.

Ebu Yusuf, Yakup bin Süfyan, *el-Ma'rifetüve't-Tarih* (Tahk, Ekrem Ziya el-Ömerî), (Müessesetu'r-Risale), Beyrut 1981.

Ebu Amr, Halife b. Hayyat, *Tarihu Halife b. Hayyat* (tahk, Ekrem Ziya el-Ömerî), Beyrut 1397.

Ebu Halil, Şavki, *Atlasu's-Sireti'n-Nebeviyye* (Daru'l-Fikri'l-Muasır), Beyrut 2003.

Ebu Zur'a, Abdurrahman, *Tarihu Ebi Zur'a e'd-Dimaşki* (Mecmau'l-luğati'l-Arabiyye), Dimaşk Tarihsiz.

Er, Rahmi, "Nacaşi Ashame", *TDV İslam Ansiklopedisi*, Ankara 2006.

el-Esbehani, Ebu Naim Ahmet, *Delailu'n-Nubuvveti*, Beyrut 1989.

- İbnü'l-Bey' Ebu Abdillah, *el-Müstedrekala's-Sahihayn* (tahk, Mustafa Abdulkadir Ata), Beyrut 1990.
- İbn-i Hibban, *Sahih* (tahk, Şuayb Arnavut), Beyrut 1988.
- İbn Hişam, *es-Siretu'n-Nebeviyye*, Basım yeri belirsiz, Tarihsiz.
- İbn Kesir, Ebu'l-Fida, İsmail, *el-Bidaye ve'n-Nihaye* (İhyau't-Tursi'l-Arebi), Basım yeri belirsiz, 1988.
- İbn Zenceveyh, Humeyd, *el-Emval li İbn-i Zenceveyh* (tahk, Şakir Zî'b Feyyâz), (Merke'l-Melik Faysal), Suudi Arabistan 1986.
- el-Maverdi, Ebu'l-Hasan Ali, *A'lamu'n-Nubuvveti*, Beyrut 1409.
- el-Mervezi, Ebu Abdillah, *Kitabu'l-Fiten*, (tahk, Semir Emin ez-Zuhayri), Kahire 1412.
- el-Vakıdi, Muhammed b. Ömer, *Futuhu's-Şam* (Daru'l-kutub el-İlmiyye), Basım yeri belirsiz, 1997.
- el-Vakıdi, Muhammed bin Ömer, *el-Meğazi*, Beyrut 1989.
- Taberi, Muhammed b. Cerir, *Tarihu't-Taberi* (Daru't-Turas), Beyrut 1387.